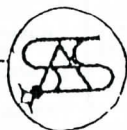

FÓRUM ARCHIVÁROV

Roč.IX č.10

December 1998

O nostalgii, o šetrení a o Vianociach

Milí kolegovia,

drobná úvaha, ktorá spája v názve uvedené slová s mesiacom december, mi napadla pri poletujúcich vločkách striedajúcich sa so snečnými lúčmi. Nuž teda - december a nostalgia, december a šetrenie, december a Vianoce.

S nostalgiou som si uvedomila ako ten rok opäť zázračne ubehol a akou rýchlosťou sa blížíme k novému tisícročiu. Predpokladám, že aj Vás táto skutočnosť nenecháva chladnými a možno plní očakávania, či strachu z neistoty, plánujete čo je potrebné urobiť v práci i doma, keď sa stretne rok s rokom. Možno bilancujete, čo ste za tento rok urobili, či neurobili. Dovolím si tvrdiť, že napriek množstvu problémov sme predsa len v čomsi pokročili, že za nami ostalo kus dobre vykonanej práce, napr. aj v podobe inventárov, poukladaných, potriedených a zachránených písomností, v podobe

rôznych publikácií ... Nostalgia popretkávaná snečnými lúčmi ma však neopúšťa nielen pri pracovných myšlienkach, ale predovšetkým pri myšlienkach na ľudí. Na ľudí blízkych, či na nových známych. So smútkom v duši konštatujem, že z ľudského hľadiska bol tento rok pre nás mimoriadne nepriaznivý. Veď v ktorom roku sme sa navždy rozlúčili s toľkými archivármi - historikmi - kolegami - priateľmi, ktorí boli donedávna plní síl, elánu a optimizmu?

Za posledné roky sme si už pomaly /aj keď s nevoľou/ zvykli spájať december aj so šetrením. Pochopiteľne, každý rozumný gazda dobre zväží, kde dať a kde nie. No keď sa zamyslím nad šetrením v decembri, zdá sa mi, že s úbytkom koruniek ubudli aj tie normálne kolegiálne a priateľské vzťahy v našich archívoch. Do nášho slovníka sa zaradili slová -

Nemôžem Ti zatelefónovať, nemôžem Ti napísať, nemôžeme k Vám prísť na exkurziu - vieš, šetríme ... uznávam, že šetriť treba, ale ... A tak sa schovávame do svojich kancelárií, zatvárame sa sami do seba a potom sa neprestávame čudovať nad náhodne stretnutou „novou tvárou“ zo susedného archívu, či nad „novým“ menom v Slovenskej archivistike, vo Fôre archívárov. Povedzme si však úprimne, koľko pracovných vecí sa vybavilo v priateľskom kruhu, koľko archívárskych záľudností prestalo byť takými, keď nás bolo na ich riešenie viac?

Vianoce k decembru patria ako chlieb ku dňu. K Vianociam

neodmysliteľne patrí aj ľudská láska, neha, porozumenie. Tieto city sú také krásne, že by z nich aspoň časť mala preniknúť od domácich krbov na pracoviská, na ktorých trávime podstatnú časť svojho života. Všetky problémy by sa razom stali znesiteľnejšími a vyriešiteľnejšími. Kiežby sme sa k sebe v práci stali lepšími, kiežby sme aj spojenie zdanlivo nesúvisiacich slov nostalgía, šetrenie, Vianoce a december vyriešili ľudsky šarmantným spôsobom. Kiežby sme aj napriek spoločenskej nepriazni nemuseli ľutovať každé stretnutie a každé podanie ruky, ktoré sme neurobili.

Zuzana Kollárová

≈ II. archívnych dní . . .

Analýza niektorých právnych predpisov zaoberajúcich sa predarchívnu starostlivosťou

V súvislosti s pripravovanou zmenou právneho predpisu o archívnictve je treba sa zaoberať aj analýzou súčasne platných právnych predpisov, ktoré sa zaoberajú starostlivosťou o písomnosti resp. záznamy.

Právne predpisy možno analyzovať z predarchívneho hľadiska na viacerých

rovinách: rovina základnej starostlivosti o písomnosti vzniknuté z činnosti organizácie, rovina starostlivosti v oblasti manipulácie s písomnosťami, rovina starostlivosti v oblasti vyradovania.

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že právne vedomie zodpovedných pracovníkov v tejto oblasti

je na nízkej úrovni, čo pre archívárov nie je nijako zvlášť prekvapujúce. Prekvapujúce je však to, že ani súčasné legislatívne úpravy nereagujú na už existujúce právne predpisy o archívnictve. Jedná sa len o problém vzájomnej komunikácie medzi jednotlivými ústrednými orgánmi štátnej správy, ktoré pripravujú legislatívne predpisy, alebo je to niečo hlboko zakorenené v ľuďoch ako nechť k tzv. byrokracii? Sami však najlepšie viete o aké množstvo archívnych dokumentov naša spoločnosť prišla za posledných 50 rokov z dôvodu nezájmu riešenia starostlivostí o písomnosti ich pôvodcami na všetkých úrovniach.

V každom prípade však správu záznamov (spisovú službu, správu registratúry) nepovažujem za samoučelnú a ani ju nepodceňujem, pretože tvorí autonómny informačný systém organizácie, ktorého zmyslom je uchovávanie a poskytovanie komplexných informácií nielen pre zamestnancov ale aj pre iných záujemcov v registratúrnom a neskôr aj v archívnom štádiu uchovávaných písomností - záznamov. Výsledným efektom správne vedenej správy záznamov (spisovej služby, správy registratúry) by malo byť vytvorenie kontinuálnej informačnej bázy v požadovanej štruktúre, ktorú tvoria písomnosti s trvalou

dokumentárnou hodnotou - archívne dokumenty uložené v príslušnom archíve.

Správa záznamov (spisová služba, správa registratúry) je teda činnosť, ktorou by sa organizácia súborom svojich normatívnych a organizačných opatrení mala snažiť zabezpečiť poskytovanie a zachovanie informácií dôležitých ako z hľadiska ich historickej, politickej a inej hodnoty, ktorú možno využiť v budúcnosti, tak aj z hľadiska zachovania kontinuity výkonu svojej praktickej činnosti. Z uvedného vyplýva, že sa tu stretávajú dva záujmy: záujem štátu a záujem organizácie, ktorí sa zúčastňujú na ovplyvňovaní riadnej správy záznamov, pričom tieto záujmy nemusia byť spravidla kontroverzné. Jestvuje tu však iný pohľad na ich riešenie.

Záujem štátu je vyjadrený v zákone o archívnictve, ktorý v § 6 ods. 1 hovorí o zabezpečovaní odbornej správy písomností, o starostlivosti o riadnu spisovú evidenciu, o účelné a bezpečné uloženie a o riadne vyradovanie písomností. Archívári, ktorí vychádzajú z výkladu tohto odseku, požadujú od právnických osôb vydanie internej organizačnej normy, ktorá by zabezpečovala v ňom uvedené činnosti. Pri orgánoch štátnej správy, právnických osobách v štátnom vlastníctve a orgánoch

samosprávy zavedenie takejto normy nenaráža, aj vzhľadom na dlhodobú tradíciu, na vážnejší odpor.

Spoločné činnosti vedené pod termínom správa záznamov - manipulácia, evidencia, ukladanie a vyradovanie - sa uvádzajú iba v dvoch právnych predpisoch. Vo vyhláške MV SR č. 129/1977, ktorou sa vykonáva zákon NR SR č. 100/1996 Z.z. o ochrane štátneho tajomstva, ... Túto vyhlášku napriek jej nedostatkom možno v skúmanej oblasti považovať za jednu z tých vydarenejších. V zásade sa dá o nej povedať, že určuje a v podstate dodržiava postupy pri manipulácii s písomnosťami. Tieto postupy sú však ovplyvnené špeciálnym druhom písomností - tajné a prísne tajné. Na jej tvorbe, v rámci svojich možností, participoval aj odbor archívniectva a spisovej služby Ministerstva vnútra SR, čím sa podarilo čiastočne odstrániť hrubé nedostatky uvedené v pôvodnom návrhu, hlavne v oblasti vyradovania a v oblasti starostlivosti o písomnosti pri organizačných a personálnych zmenách. Druhým právnym predpisom je vyhláška Úradu geodézie, kartografie a katastra č. 331/1996 Z.z., ktorou sa ustanovuje Spravovací poriadok okresných úradov a krajských úradov na úseku katastra nehnuteľností. Táto vyhláška pravdepodobne nebola

konzultovaná so žiadnym odborným pracovníkom v oblasti predarchívnej starostlivosti, čo na nej aj skutočne vidieť. Možno prehliadnuť nedostatky v správe záznamov vzhľadom k tomu, že sa jedná o istú špecializovanú agendu, avšak nemožno prehliadnuť, že § 26, ktorý má názov „Skartácia a archivácia písomností“ má dve vety: ods. 1) Registre podľa § 9 sú archívnyimi dokumentmi a ods. 2) Ostatné knihy a spisy sa dokumentujú po dobu 10 rokov. V tomto prípade sa radšej, alebo z dôvodu neznalosti neodvoláva na zákon o archívniectve a vzhľadku č. 63/1976 Zb.

Iná situácia je však pri právnických osobách súkromného charakteru. Hlavným nedostatkom, na ktorý sa potom nabaľujú ďalšie a ďalšie problémy, je neznalosť zákona o archívniectve manažmentom súkromných právnických osôb. Ich prakticistický pohľad na správu záznamov vychádza aj z dikeie mnohých právnych predpisov, v ktorých sa vo všeobecnosti neukladá povinnosť starať sa o vlastné písomnosti, a teda sa v nich neuvádza ani len poznámka týkajúca sa zákona o archívniectve. Právne predpisy sa zaoberajú touto problematikou iba čiastkovo v tom zmysle, že ju riešia iba pri niektorých druhoch písomností. Tak napr. zákon č. 104/1990 Zb. o akciových spoločnostiach, ktorý v § 49 ods. 4 hovorí, že

„predstavenstvo je povinné zabezpečiť vyhotovenie zápisnice do tridsiatich dní odo dňa ukončenia valného zhromaždenia; spolu s oznámením o zvolaní valného zhromaždenia a prezenčnou listinou sa uchovávajú v archíve spoločnosti po celú dobu trvania“ a v § 52 ods. 3 v ktorom uvádza, že „predstavenstvo zabezpečuje riadne vedenie účtovníctva a obchodných kníh spoločnosti.“

Pre zavedenie registratúrneho poriadku ako internej organizačnej normy je z archívneho pohľadu dôležité, ba priam nevyhnutné, využiť na prospech zachovania archívnych dokumentov pochádzajúcich z činnosti súkromných právnických osôb, noštrifikovanie medzinárodných noriem pre zabezpečenie akosti. Ide o súbor medzinárodných noriem a smerníc ISO 9000 - 9004, ktoré sa zaoberajú požiadavkami na systém riadenia a zabezpečovania kvality výrobkov a služieb. Právnické osoby si uvedomujú, že jedine vysoká kvalita výrobkov je základnou podmienkou k zvýšeniu konkurencieschopnosti našich výrobkov nielen na svetových, ale aj na domácich trhoch. Tieto normy komplexne určujú modely zabezpečovania kvality výrobkov pri ich navrhovaní, vývoji, výrobe, zavádzaní do prevádzky, ako aj servise. Určujú okrem iného, že záznamy o kvalite

sa musia skladovať a uchovávať tak, aby nedošlo k ich poškodeniu alebo strate a aby zároveň boli v prípade ich potreby k okamžitej dispozícii. Týmto normami sa archívárom dostáva do rúk ďalší argument pre vyhotovovanie registratúrnych poriadkov súkromnými právnickými osobami, hoci ani tu nie je názov záznamu o kvalite explicitne vyjadrený. Z toho je zrejme, že všeobecné pomenovanie problému či činnosti je, z dôvodu základnej všeobecnej platnosti, v normatívnej praxi vhodnejšie. A preto aj normy podobného druhu, teda také, ktoré majú upravovať širokú a formou rôznorodú oblasť spoločenskej činnosti ovplyvnenú národnými, legislatívnymi, ekonomickými či inými špecifikami, vyžadujú upraviť konkrétnosti predpisom nižšej právnej sily či internou organizačnou smernicou dotknutou právnickou osobou.

V súčasných právnych predpisoch sa o starostlivosti o písomnosti v konečnej fáze existencie súkromného právneho subjektu, teda v období jeho likvidácie, neuvádza takmer nič. Iba v zákone č. 111/1990 Zb. o štátnom podniku v znení zákona NR SR č. 317/1996 Z. z. sa v § 15c ods. 3b uvádza, že po schválení účtovnej uzávierky zakladateľom je likvidátor povinný zabezpečiť úschovu spisového materiálu a účtovných dokladov podľa

osobitného predpisu, ktorým je zákon o archívnictve. V každom prípade však jestvuje vyhláška č. 63/1976 Zb., ktorá má všeobecnú platnosť a v ktorej sú vymenované povinnosti nástupcu organizácie prípadne orgánu povereného likvidáciou organizácie. Je jedno, či sa tento orgán - fyzická alebo právnická osoba - nazýva likvidátorom alebo správcom majetkovej podstaty.

Vyhláška č. 63/1976 Zb. v § 21 hovorí, že „skartačné lehoty začínajú plynúť 1. januárom nasledujúceho roka po vybavení písomnosti.“ V súčasnosti táto formulácia platí iba čiastočne a možno ju uplatniť iba pri všeobecných správnych písomnostiach organizácií. Skartačnými lehotami, či lehotami uloženia sa zaoberá tiež množstvo právnych predpisov riešiacich problémy týkajúce sa špeciálnych druhov písomností. Pod názvom úschova, uchovávanie, dokumentácia sa schovávajú lehoty uloženia písomností. Tieto právne predpisy komplikujú situáciu aj pri rátaní lehôt uloženia jednotlivých druhov písomností, ktoré v nich nie sú tak jednoznačne uvedené ako vo vyhláške č. 63/1976 Zb. Lehoty uloženia písomností jedného druhu sa pritom môžu rátať viacerými spôsobmi. Tak je to v prípade colného zákona č. 618/1992 Zb. v novelizácii č. 180/1996

Z.z., ktorý dokladom týkajúcich sa dovozu, vývozu alebo tranzitu tovaru určuje povinnosť uchovať ich 10 rokov. Uvedenú lehotu však podľa tohto zákona možno rátať až tromi spôsobmi. V § 9 colného zákona sa tiež uvádza možnosť predĺženia lehoty uloženia, ktorú vykonáva colný úrad podľa toho, či sa príslušné ustanovenia colných predpisov vykonávajú alebo ak došlo k nehode alebo zásahu vyššej moci a ustanovenia colných predpisov sa nemohli dodržať.

Úschovou daňových dokladov sa zaoberá celý komplex zákonov o spotrebných daniach č. 309-312/1993 Z.z., č. 316/1993 Z.z., ako aj o dani z príjmov obyvateľstva č. 389/1990 Z.z. v znení neskorších predpisov, o dani z pridanej hodnoty č. 289/1995 Z.z. a zákona č. 511/1992 Zb., o správe daní a poplatkov v znení neskorších predpisov. Aj v týchto zákonoch sa hovorí iba o úschove resp. uchovávaní daňových dokladov po dobu 5 a 10 rokov od konca kalendárneho roka, v ktorom vznikla daňová povinnosť, či od konca príslušného zdaňovacieho obdobia. V lehotách úschovy si v niektorých prípadoch odporujú navzájom a odporujú aj doteraz zaužívanej praxi archívárov. Desaťročná lehota uloženia písomností je podľa zákona č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov ... podmienená

vykonaním úkonu smerujúcemu k vyrubeniu poplatkov, ktorého platnosť je tri roky, avšak sa môže opakovať. Zároveň však tento zákon hovorí, že vyrubiť a dodatočne vyrubiť daň možno najneskôr do desiatich rokov od konca zdaňovacieho obdobia. Podľa dikcie zákonov, v ktorých sa uvádza aké druhy písomností sa považujú za daňové doklady, zjednodušené daňové zákony a doklady o použití rozhodujúce pre výpočet dane možno vyvodiť záver, že každá písomnosť, ktorá obsahuje hoci iba niekoľko znakov vymenovaných daňovými zákonmi, sa môže použiť a kvalifikovať ako podklad pre výpočet niektorej zo sústavy daní. Znaký hodnoty ako aj spôsob vyradovania takýchto písomností daňové zákony neurčujú a neodvolávajú sa ani na zákon o archívnictve a ani na vyhlášku č. 63/1976 Zb. Je potrebné zdôrazniť, a väčšina archívárov si uvedomuje, že vyradovanie spomenutých druhov písomností nie je v súčasnosti už iba vecou rutíny, ale už aj vecou ovládania legislatívnych predpisov nielen v záujme zachovania archívnych dokumentov ale aj vo svojom vlastnom záujme.

Archivárom najznámejší a v praxi najviac používaný je zákon o účtovníctve č. 563/1991 Zb. Nehľadiac na to, že tento zákon je vo svojich paragrafoch o úschove

účtovných písomností prispôbostený novým spoločenským pomerom, vo viacerých častiach odporuje lehotám úschovy uvedeným v daňových zákonoch. Už z toho vidieť, že pri vyradovaní daňových písomností a účtovných písomností sa musí vziať do úvahy nielen zákon o účtovníctve ale aj súbor daňových zákonov.

Ako vidieť, vo svojom príspevku som sa zaoberal iba klasickými nosičmi informácií. Celkové zhodnotenie právnych predpisov zaoberajúcich sa automatizovanými nosičmi informácií si vyžaduje samostatnú a hlbšiu analýzu, pretože právne normy obsahujúce úpravy o používaní prostriedkov výpočtovej techniky či elektronických prostriedkov, zmienky o elektronických informáciách a údajoch, o ich spracovaní, o elektronickej komunikácii a podobne, sa v súčasnosti už rátaajú na viac ako tri desiatky.

Z analýzy tu uvedených právnych predpisov, ktoré z hľadiska predarchívnej starostlivosti považujem za najvýznamnejšie a v dobrom alebo zlom slova zmysle za pozoruhodné vyplýva, že starostlivosti o písomnosti sa právne subjekty venujú iba vtedy, ak ich potrebujú pre svoje praktické činnosti. A aj to len vtedy ak je starostlivosť priamo zakotvená v právnych predpisoch.

Ak chápeme predarchívnu

starostlivosť ako autonómnou súčasťou archívniectva, pretože od nej v dnešnej dobe závisí dopĺňanie a formovanie archívneho fondu Slovenskej republiky, nemôžeme ju vynechať ani z celkovej právnej úpravy archívniectva novým zákonom a naň nadväzujúcich právnych predpisov. Archívárom sa iba v súčasnosti zákona o archívniectve so špecializovanými právnymi predpismi (o ich kvalite z hľadiska

predarchívnej starostlivosti nehovorím) podarí zabrániť stratám archívnych dokumentov, čo si zasa od nich vyžaduje stále si dopĺňovať poznatky o právnych predpisoch upravujúcich predarchívnu starostlivosť a aplikovať ich na konkrétne pomery.

Dr. Milan Mišovič

Z DOMOVA

Z aktivít Štátneho okresného archívu v Topoľčanoch

Určite budú mnohí kolegovia súhlasiť, že organizovanie rôznych kultúrnych podujatí je pre archívárov aj určitou formou relaxácie. Obzvlášť po niekoľkých posledných rokoch, keď sa takmer celé kolektívy /obzvlášť v štátnych okresných archívoch/ museli venovať výlučne vyhľadávaniu dokumentov, ktoré pomáhali našim spoluobčanom k uplatňovaniu nárokov na odškodnenie rôznych krívd spáchaných na nich a ich predkoch minulosťou. Aj keď sme sa v tomto období dožili mnohej vďaky,

rozhodne sme sa tešili, keď počet žiadateľov postupne klesol do takej miery, že sme sa mohli začať venovať naplno aj ostatným druhom činností archívu. Organizovanie kultúrno-výchovných podujatí - výstav a seminárov k nim rozhodne patrí. Občasné odpútanie sa od tradičných prác v archíve pomáha i pri prekonávaní stereotypov v našej práci a v nemalej miere rozširuje archívársky obzor.

Náš archív nemá vlastnú výstavnú či prednáškovú miestnosť a po dlhé roky nebol takýto priestor k dispozícii ani v

samotnom meste. Obrat nastal až po zrenovaní Mestského domu, v ktorom bola otvorená aj súkromná galéria. Počas jej krátkej existencie sme jej priestory využili už dvakrát. Najskôr to bola výstava pod názvom Od archívnych dokumentov k súčasnej symbolike miest a obcí, kde sme predstavili všetky doteraz schválené symboly obcí Topoľčianskeho okresu v ich historickej a súčasnej podobe. Výstava mala veľký ohlas a čo je potešiteľné, navštívilo ju množstvo žiakov z celého okresu, pre ktorých sme zabezpečili odborný výklad.

Už niekoľko rokov sa podieľame na tvorbe publikácií k výročiam prvých písomných zmienok. Rok 1998 sa niesol hlavne v znamení jubilea mesta Topoľčany, ktoré si pripomínalo 825. výročie prvej zmienky. Kolektív archívu prispel nemalou mierou k dobrej úrovni mnohých podujatí, ktoré sa pri tejto príležitosti uskutočnili. Ocenením našej práce bol slávnostný zápis do Pamätnej knihy mesta Topoľčany a ďakovný list primátora mesta. Najtrvalejšou pamiatkou na tohtoročné jubileum je nesporne monografia mesta s názvom Topoľčany vo vrstvách vekov. Informovali sme o nej v uplynulom čísle Fóra/. Na jej príprave sa podieľali tri pracovníčky archívu. Na vydanie knihy nadviazal aj odborný

seminár s rovnakým názvom, ktorý sme uskutočnili v septembri. V jednotlivých prednáškach odznegli hlavne skutočnosti, ktoré nebolo možné kvôli obmedzenému počtu strán v monografii uverejniť. Rozhodne najväčšiu účasť sme však zaznamenali na výstave Z dejín cechových remesiel v Topoľčanoch, vernisážou ktorej začali hlavné oslavy jubilea mesta. Výstavu sme pripravili v spolupráci s Tribečským múzeom. Prezentovali sme vzácné dokumenty k dejinám topoľčianskych cechov, ktoré nám veľmi ochotne zapožičal Štátny oblastný archív v Nitre - Ivánke. Archívne dokumenty doplnili rôzne cechové predmety - cechová truhlica, kanvice, cechové pečatidlá, ukážka rôznych cechových nástrojov a výrobkov topoľčianskych majstrov.

Akcií, pri ktorých archív vošiel do povedomia verejnosti ako inštitúcia, kde môžu získať aj iné hodnoty ako je stratený majetok, bolo tento rok omnoho viac. Podieľali sme sa na výstave dokumentov k výročiu obce Uhrovec, do tlače je pripravená publikácia k dejinám obce Hrušovany. Vzácné - 250. výročie postavenia artikulárneho chrámu si pripomenul aj neďaleký Evanjelický a.v. cirkevný zbor v Nitrianskej Stredě. K výročiu vydal publikáciu Od reformácie k dnešku, ktorá pochádza tiež z nášho pera.

Na záver chceme zdôrazniť, že si v žiadnom prípade nemyslíme, že naša aktivita je mimoriadna. Vieme veľmi dobre, že iné archívy stihajú toho popri

bežných povinnostiach omnoho viac. K napísaniu tohoto príspevku nás však vyzvala redakčná rada a veríme, že pre ostatných poslúži ako inšpirácia.

Ofga Kvasnicová

Výstava zo vzácnej rodinnej zbierky

Tohto roku si mestská časť Popradu - Veľká - pripomenula 730. výročie prvej písomnej zmienky. Pri tejto príležitosti kolektív pracovníčok Štátneho okresného archívu v Poprade pripravil pre Veľčanov monografiu Veľká 1268 - 1998 a súčasne im sprístupnil dve výstavy - jedna venovaná histórii Veľkej bola inštalovaná v dejisku osláv, v kultúrnom dome vo Veľkej a druhá - komornejšia - v budove archívu. Tu archivárky využili vzácnu zbierku jednej z najvýznamnejších a najpočetnejších rodín vo Veľkej - rodiny Krompecherovcov.

Prvý záznam o prítomnosti rodiny Krompecherovcov na Spiši pochádza z roku 1415, aj keď môžeme predpokladať, že sa tu usadili už oveľa skôr a založili mesto Krompachy. Ako dokazujú matriky, postupne sa usádzali v 15. storočí v Spišskej Novej Vsi, v 16. storočí v Levoči a Kežmarku, v 17. storočí v Rakúsoch, Spišských Vlachoch, Spišskej Belej,

Matejovciach, v 18. storočí v Poprade, Veľkej, Spišskej Sobote a Podolínci, v 19. storočí v Lučivnej a Nálepkovce. Hlavné rodinné vetvy žili v Spišskej Novej Vsi, Matejovciach a Veľkej, pričom veľčianska vetva bola z nich najsilnejšia, pretože tu žila takmer polovica celej rodiny.

Prvý záznam vo veľčianskej matrike je pri narodení Jána Krompechera rodičom Martinovi a Judite, rodenej Köhlerovej, v roku 1733. Vo Veľkej žili tri vetvy, ktoré počas takmer 200 rokov založili 32 samostatných rodín, ktoré boli väčšinou evanjelického vyznania. Členovia rodiny zaujímali dôležité posty v početných úradoch. Mnohí z nich boli richtármi: Martin Krompecher v rokoch 1755 - 1759 a 1763, Ján Krompecher v roku 1755, Michal Krompecher v rokoch 1847 - 1848, Samuel Krompecher v roku 1848, Jakub Krompecher. Niektorí súčasne vykonávali aj funkciu cirkevného dozoru. Ďalší boli notári a právnici, ako napr. Adolf

Krompecher /1819-1853/, Eduard
Krompecher /nar. 1852/. Známym
veľčianskym lekárom bol Dr. Alexander
Krompecher /1812 - 1892/, Ladislav
Krompecher /1840 - 1906/ bol
obchodníkom vo Veľkej, spolu-
zakladateľom Tatranského múzea. Podniku
domáceho priemyslu vo Veľkej a
veľčianskej banky spolu so svojim bratom
Kornelom Krompecherom /1843 - 1897/.
Július Krompecher /nar. 1872/ bol
riaditeľom Popradskej sporiteľne vo
Veľkej, členom vedenia popradského
pivovaru, predsedom muzeálneho výboru
Uhorského karpatského spolku a školským
dozorcom, Oto Krompecher /nar. 1872/
lekár a lekárnik, bol obchodníkom vo
Veľkej a školským dozorcom, v roku 1896
promoval v Budapešti na magistra farmácie
a v roku 1897 na doktora farmácie.
Posledným známym predstaviteľom rodiny
bol Ernest Krompecher /1871 - 1946/, syn
spomínaného Ladislava Krompechera. Od
otca získal vzťah k zberateľstvu a
múzejníctvu. Venoval sa zbieraniu
prírodných, muzeálnych a kultúrnych
pamiatok v tatranskom prostredí. Po roku
1945 reštauroval vojnou poškodené
zbierky múzea za pomoci svojej dcéry Evy
Adriányi-Szászovej. Po zlúčení Tatranské-
ho múzea s Karpatským múzeom v
Poprade vybudoval jeho prvú pvojnovú

expozíciu. Venoval sa aj turistike,
zhotovoval modely tatranských chát, ktoré
sú v súčasnosti uložené v zbierkach múzea
TANAP-u. Bol členom vedenia
veľčianskej banky a podniku domáceho
priemyslu. V roku 1936 mu bol udelený
titul čestný občan obce Veľká.

Ženy Krompecherovcov, hoci sa do
verejného života nezapájali, v rodinnom
živote zaujímali významné miesto. Jednou
z nich bola Lujza Krompecherová /1818 -
1885/. Ovdovela ako 27-ročná a ostala
sama s tromi malými deťmi. S pomocou
svojho brata Dr. Alexandra Krompechera
viedla a rozvíjala obchod, ktorý zásoboval
turistov domácimi potrebami a ktorý
založil jej manžel Michal. „Die Mutter“
alebo „Die Grossmutter“ bola
dobrosrdečná, ochraňovala a starala sa o
chudobných. Jej synovia, Ladislav a
Kornel stáli pri zrode továrne na čistenie
hrášku, tehelne, ale najmä
Krompecherovho parku s kúpeľnými
domami, ktoré v sezóne navštevovali
väčšinou hostia z Budapešti. Park bol
pekne upravený, bohato osvetlený, hosťom
v prírodnej jedálni vyhrávala cigánska
muzika, k dispozícii bol biliard. Synovia
Ladislava Krompechera, Ernest a Oto boli
priekopníkmi výroby výživnej múčky.

Zbierka, ktorá sa v súčasnosti
nachádza v popradskom archíve, bola

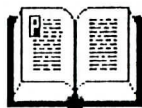
prevzatá z Podtatranského múzea v Poprade v päťdesiatych rokoch. Fond tejto významnej veľčianskej rodiny môžeme rozdeliť na osobnú časť, ktorá obsahuje rodné listy, vysvedčenia, diplomy, súkromnú korešpondenciu, cestovné pasy a zbierkovú časť, pozostávajúcu z cechových artikúl, pečatidiel a cechových kníh. Pretože v tejto oblasti žilo väčšinou obyvateľstvo nemeckého pôvodu, súčasťou fondu sú aj zachované sloveniká zo XVII. - XIX. storočia a písomnosti vzťahujúce sa k revolučným rokom 1848 - 1849.

V prednáškovvej sále popradského archívu, v piatich vitrínach, sa návštevníci môžu oboznámiť s rodokmeňom rodiny, životom jej významných členov, prezrieť si vystavené dokumenty viažuce sa ku Krompecherovcom, napr. diplom magistra farmácie Ota Krompechera, udelenie rytierskeho kríža Jánovi Krompecherovi Františkovi Jozefom I., ale aj rodné listy a diplomy z iných miest bývalého Uhorska - vysvedčenie Eduarda Blasyho z roku 1842 /spoluzakladateľa Uhorského karpatského spolku a Tatranského múzea vo Veľkej, horského vodcu, ktorý ako jeden z prvých vystúpil na rysy/, diplom lekára Antona

Rochela z Fakulty medicíny vo Viedni z roku 1729, rodný list Michala Henela z roku 1724 a Juraja Loischea z Matejoviec z roku 1740, potvrdenie obce Veľká z roku 1677 o nevine prenasledovaného evanjelického kňaza Jozefa Seltenreicha v čase protireformácie. Zo zachovaných sloveník sme vybrali potvrdenie obce Veľká o bezúhonosti Demetera Sása z roku 1684 a osvedčenie obcí Slovenská Ves, Spišská Sobotu, Stotince a Krížová Ves z roku 1843 o starostlivosti lekára Jána Waisza o ich obyvateľov počas epidémie. Cechové písomnosti prezentuje spoločná cechová kniha farbiarov pre Poprad, Spišskú Sobotu, Veľkú, Matejovce a Stráže z rokov 1811 - 1865. Výstavu dopĺňajú obrazy maliara Michala Trembáča „Veľčianske uličky“. Jeho doménou je krajinárstvo, figurálna maľba a zátišia.

Medzi dôležité úlohy archívov patrí osvetová práca. Preto sa aj popradské archívárky snažia sprístupniť verejnosti písomné pamiatky a vzbudiť v nej úctu nielen k svojim predkom, ale aj k nám, archívárom, ktorí pre ňu históriu ukrytú v zažltnutých stránkach uchovávajú.

Mgr. Božena Malovcová

KNIŽNÉ NOVINKY

MAJTÁN, M.: *Názvy obcí Slovenskej republiky. (Vývin v rokoch 1773 - 1997)*

Veda, Bratislava 1998, 600 s.

Prvý publikovaný súpis miest a obcí z celého územia Slovenska z roku 1773 sa stal východiskovým bodom na spracovanie vývinu názvov jednotlivých sídel v nasledujúcich dvoch storočiach. Výsledok predstavovala práca Milana Majtána *Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov*, ktorá vyšla knižne v roku 1972. Pretože však od jej vydania už uplynulo celé štvrtstoročie, počas ktorého došlo ku mnohým ďalším zmenám v pomenovaní sídel ale aj administratívneho členenia štátu, autor svoju prácu aktualizoval. Anotovaná kniha teda zachytáva vývin jednotlivých názvov ako aj administratívny vývin miest a obcí na území Slovenskej republiky tak, ako sa odohrával v časovom období rokov 1773 - 1997.

Základ knihy predstavuje abecedný slovník súčasných názvov miest a obcí. Heslá obsahujú poradové číslo, súčasné administratívne začlenenie každého sídla do okresu a kraja, jeho začlenenie do

historickej stolice, zmeny v jeho administratívnom členení a dobové názvy s uvedením dátumu výskytu pomenovania. Druhá časť knihy predstavuje slovník starších a cudzojazyčných názvov, ktorý uľahčuje orientáciu pri identifikácii jednotlivých sídel odkazmi na poradové čísla.

Význam anotovanej práce archívárom a historikom nie je potrebné objasňovať. Nakoľko však pre staršie obdobie podobne koncipovaná a najmä praktická príručka nejestvuje, odborná ale aj laická verejnosť by dozaista privítala vydanie viac retrospektívnejšie orientovaného slovníka, ktorý by zohľadnil celý historický vývoj pomenovaní jestvujúcich aj zaniknutých sídel na území Slovenska od najstarších čias. Takto ponímaná práca však rozhodne presahuje možnosti jednotlivca a jej prípadná existencia zatiaľ zostáva iba v rovine želaní.

- gr -

Na knižnom trhu sa pred nedávnom objavil prvý zväzok široko koncipovanej edície prameňov k dejinám Slovenska a Slovákov. Úvodný zväzok obsahuje všetky (alebo takmer všetky) historické písomné pamiatky (literárne diela antických autorov, epigrafické a numizmatické pramene), ktoré sa vzťahujú na územie Slovenska pred príchodom Slovanov až do prvých správ o slovanských kmeňoch na našom území. Nakoľko v tomto prípade ide o špecifické zdroje informácií, kniha obsahuje aj úvodné štúdie z pera popredných odborníkov (P. Valachovič, E. Kolníková, T. Kolník) o literárnych, epigrafických, numizmatických a archeologických prameňoch k dejinám Slovenska a o ich vypovedacích hodnotách. Ťažiskovú časť knihy však predstavuje 276 textov a tieto sú doplnené rozsiahlym vedeckým aparátom, ktorý pozostáva z registra zemepisných názvov, menného registra, poznámok (alebo skôr vysvetliviek ku jednotlivým pomenovaniám, pojmom a osobám), zoznamu rímskych cisárov, chronologickej udalostí na strednom Dunaji od 4. storočia p.n.l. do roku 568 n.l., zoznamu použitých skratiek, zoznamu citovaných diel

antických autorov a nápisov, slovníka antických autorov, zoznamu prekladov diel antických autorov v slovenčine a češtine, zoznamu odporúčanej literatúry pre podrobnejšie štúdium a obrazovej prílohy.

Takto koncipovaná práca, ktorá predovšetkým laickým záujemcom o históriu prinesie množstvo informácií, možno iba privítať a tešiť sa na vydanie ďalších zväzkov, aj keď so vzrastajúcim počtom písomných pamiatok bude nevyhnutne dochádzať ku ich čoraz väčšej selekcii, ktorá bude mať za následok ich "nekompletnosť" a nevyhnutne prinesie potrebu uplatnenia prísnych kritérií výberu.

Záverom mi nedá neuviesť dve kritické poznámky. Kniha sa kvôli nevhodnej riešenej distribúcii vydavateľa len zriedka objavuje v bežnej sieti kníhkupectiev a tým sa do značnej miery je veľké množstvo populácie stáva neznámou a ťažko dostupnou. Kniha je tiež vytlačená na kriedovom a teda aj drahom papieri, čo sa dozaista odráža aj v jej predajnej cene (539,- Sk). Papier s vyššou gramážou mohol zostať vyhradený pre luxusnú koženú väzbu (1800,- Sk) a širšia verejnosť by dozaista uvítala aj menej

kvalitný, resp. štandardný papier, avšak za prijateľnejšiu cenu. Cena jedného zväzku je totiž príliš vysoká (nehovoriac o výslednej cene celého 18 zväzkového projektu) práve pre tých, ktorým by kniha

mala byť prioritne určená - všetkým neprofesionálnym záujemcom o históriu Slovenska a predovšetkým študentom všetkých stupňov škôl.

-gr-

LIPTÁK, E.: Slovensko v 20.storočí. Najdiskutovanejšia historická esej o Slovensku. Kalligram, Bratislava 1998, 371 s.

Po 30 rokoch sa vďaka bratislavskému vydavateľstvu Kalligram dostala opäť do rúk slovenského čitateľa monografia historika Ľubomíra Liptáka. Vyšla už vo februári roku 1968, avšak už v polovici roku 1969 sa začali nad ňou sťahovať mraky a nakoniec sa ocitla na indexe zakázaných kníh.

Monografia je venovaná problematike najnovších dejín Slovenska - od začiatku 20.storočia až do polovice šesťdesiatych rokov. Prvá z piatich kapitol zachytáva Slovensko ako súčasť Uhorska do začiatku 1. svetovej vojny, pojednáva o vyhladkach a šancách Slovenska do nového storočia a podáva prehľad o počiatkoch formovania modernej slovenskej politickej scény a o štátoprávných koncepciách.

Obdobie 1. svetovej vojny je v dejinách Slovenska významným medzníkom, a ak sa v literatúre stretávame s názorom, že 19. storočie obsahovo končí rokom 1914, potom sa to na slovenskú spoločnosť vzťahuje v plnej miere. Počas vojny sa začínajú objavovať viaceré rôznorodé koncepcie a nakoniec po viacerých omyloch a zväzeniach víťazi koncepcia československého štátu, založeného na federalistickom a neskôr autonomistickom princípe. Kapitola zahŕňa dramatické udalosti prevratového roku 1918. Tretia kapitola monitoruje obdobie 1. ČSR a to od začleňovania Slovenska do republiky až po Mníchov a 14. marec. Autor sa zaoberá neriešeným postavením Slovenska v 1. ČSR, ktoré bolo vnímané viacmenej ako politický objekt a nie ako

subjekt a bolo tiež jednou z príčin zániku I. ČSR.

Ďalšia kapitola je venovaná vojnovjej Slovenskej republike. Zamýšľa sa nad postavením Slovenska voči Nemeckej ríši, nad problematikou slovenskej ekonomiky, ľudáckeho režimu. Druhá časť kapitoly patrí genéze slovenského odboja, a to komunistického a občianskeho a ich "modu vivendi" až po samotné Povstanie. Rozoberá oba varianty Povstania a realizáciu jeho politických cieľov.

Posledná kapitola oboznamuje čitateľa s obdobím 1945-67. V prvej subkapitole je podchytená cesta komunistov k mocenskému monopolu, ktorá sa zavŕšila februárom 1948. Nasledujú "deformácie", psychóza a teror 50-tych rokov, prechádzajúc do

polemiky o socializme v rokoch 60-tych. Monografia nie je koncipovaná ako prehľad alebo syntéza, ale ako historický príspevok do diskusie, ktorá v šesťdesiatych rokoch prebiehala na rôznych úrovniach a v rôznych podobách: o potrebe reforiem, o postavení Slovenska v štáte, o "slovenskej otázke". Nie je "iba ako výpoveď o Slovensku v 20.storočí, ale aj ako svedectvo o jednej generácii alebo aspoň jej časti". Akýmsi leitmotívom práce je vývoj slovenského politického spektra a táto genéza prakticky zasahuje i do dnešných dní. Monografia je písaná perom profesionálneho historika, ktorý neskázol na platformu prítakávania komunistickým mocipánom a takisto nie je ani apológiou ľudáctva a vojnovjej Slovenskej republiky. Práca je vlastne i akýmsi poučením pre našu súčasnú zložitú dobu.

Michal Schvarc

Informácia pre Vás

Nájdu uplatnenie aj v sústave archívov v SR?

Ako jediný svojho druhu na Slovensku bol v školskom roku 1995/96 otvorený na Strednej priemyselnej škole

chemickej /v súčasnosti Stredná priemyselná škola Samuela Stankovianskeho/ v Banskej Štiavnici

študijný odbor konzervátorské a reštaurátorské práce - papier, staré tlač, knižné väzby. Učebné osnovy tohto odboru schválilo Ministerstvo školstva SR, z podnetov niektorých vyučujúcich sa postupne doplnili.

U absolventa študijného odboru sa predpokladá samostatné vykonávanie prác v oblasti konzervovania, reštaurovania písomností, starých tlačí, knižných väzieb v dostupnom rozsahu stredoškolského vzdelania. Popri všeobecných predmetoch s ťažiskom na odbor chémie, študenti jednotlivých ročníkov majú odborné predmety viažúce sa na zameranie študijného odboru, prevádzkové praxe v školských laboratóriách a dielni, ďalej v múzeách, knižniciach, kníhviazačskej dielni. Absentuje však prax v sústave štátnych archívov v SR.

Od začiatku výučby tohto nového a špecifického študijného odboru, sa jeho zriaďovateľ stretával a musel riešiť viaceré problémy súvisiace s učebnicami odborných predmetov, literatúrou, zariadením dielne a tiež s obsadzovaním vyučujúcich pre odborné predmety, dotýkajúcich sa konzervovania a reštaurovania. Škola postupne podľa svojich možností vyriešila tieto problémy.

Študijný odbor konzervátorské a reštaurátorské práce v tomto školskom

roku má otvorené tri ročníky, druhý, tretí a štvrtý. Do r. 2001 sa počítalo s ukončením štúdia takmer 40 študentov. V školskom roku 1998/99 by tento odbor mali ukončiť prví trinásť študenti. Zastúpenie podľa miesta bydliska majú v podstate všetky kraje SR, ťažisko tvorí stredné Slovensko. V blízkej budúcnosti pri plánovaní nových systemizovaných miest by sa mohlo počítať s vytvorením miesta konzervátora - reštaurátora, najmä v tých štátnych archívoch, ktoré majú historické staršie fondy, knižnice, poškodený aj novší materiál. Zriadenie tejto funkcie je náročné po finančnej, materiálnej a priestorovej stránke. Z vlastnej praxe počas pôsobenia v ŠOKA Žiar nad Hronom so sídlom v Kremnici, v ktorom do jeho rozčlenenia v r.1996 boli umiestnené fondy 4 magistrátov miest, z toho 2 rozsiahle /každý cca do 500 b.m./, či z potrieb napr. ŠÚBA Banská Štiavnica, je otázka potreby zriadenia tejto funkcie aktuálna.

Z pohľadu archívnictva je možné spomenúť, že študenti podľa učebných osnov v I. a II. ročníku majú klasifikovaný predmet pomocné vedy historické, spolu v rozsahu 134 vyučovacích hodín, v ďalších ročníkoch predmet latinský jazyk. Z odborných predmetov sa vyučuje napr. predmet technologická dokumentácia, ďalej dejiny knižnej kultúry, technológia

výroby papiera, dejiny výtvarnej kultúry, kreslenie /lígurálne, typy písma/, fotografovanie a iné. Výučbu praktického konzervovania a reštaurovania vedie akad. reštaurátor p. Kocka. V budúcom roku sa pripravuje samostatná výstava prvých

maturitných prác študentov tohto odboru v Slovenskom banskom múzeu - Galérii J. Kollára v Banskej Štiavnici.

Mikuláš Čelko

Zo zasadnutia výboru SSA

Správa z 1. zasadania nového výboru Spoločnosti slovenských archivárov

Prvé zasadanie výboru Spoločnosti slovenských archivárov, ktorý bol zvolený účastníkmi jej valného zhromaždenia 15.10.1998 v Šamoríne, sa uskutočnilo 26.10.1998 v Bratislave. Okrem členov nového výboru a niektorých prizvaných členov predošlého výboru sa ho zúčastnili aj čestní predsedovia SSA PhDr. Ján Milan Dubovský a PhDr. Elo Rákoš, CSc., ako aj členovia revíznej komisie.

Pod vedením predsedníčky SSA V. Novákovej sa výbor zaoberal voľbami podpredsedu, hospodárky a tajomníka a s

tým spojenými organizačnými otázkami, vyhodnotením II. archívnych dní, zameraním a miestom konania III. archívnych dní, činnosťou SSA v budúcom roku, návrhom organizácie SSA a periodikom „Fórum archivárov“.

Členovia výboru verejným hlasovaním za podpredsedu zvolili PhDr. Juraja Roháča (Katedra slovenských dejín a archívnictva FFUK), za hospodárku Mgr. Máriu Kačkovičovú (Archív Národnej banky Slovenska) a za tajomníka Mgr.

Milana Mišoviča (Odbor archívniectva a spisovnej služby MV SR).

II. archívne dni, ktoré sa konali 13.-15.10.1998 v Šamoríne, vyhodnotila predsedníčka PhDr. V. Nováková ako úspešné. Z organizačného hľadiska sa podarilo zabezpečiť ubytovanie účastníkov, ich dopravu na rokovanie a späť. Taktiež zabezpečenie exkurzií a prezentácie firiem prebehlo bez problémov. Z hľadiska témy II. archívnych dní, pripravené príspevky boli podnetné, vyčerpávajúce a mapovali súčasnú legislatívnu prax u nás i v zahraničí. Ich výsledkom bol návrh Odboru archívniectva a spisovnej služby MV SR na zriadenie komisie pre tvorbu nového zákona o archívniectve. Členovia výboru súhlasili s predsedníčkou a taktiež považovali túto akciu za odborne a aj za spoločensky vydatenú. Viacerí členovia výboru však upozornili na malý záujem archívárov o prezentácie jednotlivých firiem, ktoré si ich nielen zaplatili, ale prispeli aj finančnými darmi na činnosť SSA a aj na úspešný priebeh archívnych dní.

Účastníci zasadania sa v diskusiách zaoberali štyrmi okruhmi problémov. V prvom okruhu preberala možnosti usporiadania a tému III. archívnych dní. M. Kačkovičová navrhla, aby sa táto akcia venovala problematike finančných

inštitúcií a bánk, ich významu a postaveniu v minulosti a súčasnosti a riešeniu ich špecifických problémov. V tomto prípade by bola možná finančná podpora Národnej banky Slovenska. Návrh zaujal, ale ako pripomenula V. Nováková, miesto konania závisí aj od finančných nákladov, pretože mnoho okresných archívárov by malo problémy pri preplácaní ubytovania, ktoré je v Bratislave veľmi drahé. Účastníci sa dohodli, že preveria viacero možností miesta konania archívnych dní (Banská Bystrica, Liptovský Ján, zariadenie Národnej banky Slovenska). E. Kašiarová upozornila, že v roku 2000 bude výročie založenia Štátneho ústredného banského archívu a už dnes by sme mali premýšľať o usporiadaní archívnych dní k tomuto výročiu. Usporiadanie akcie v Banskej Štiavnici však naráža na nedostatok ubytovacích kapacít v meste.

Diskusia pokračovala návrhom V. Novákovej, aby sa v rámci príprav nového zákona venovala pozornosť aj problému organizačnej štruktúry štátnych archívov a k problému participácie členov SSA na tvorbe nového zákona. V ďalšej časti sa viacerí prítomní zaoberali možnosťou usporiadania odborných seminárov a jazykových kurzov, ako aj organizáciou exkurzií, ktoré by nemuseli mať celoštátny charakter. Dohodlo sa, že seminár k téme

spracúvania archívnych fondov sa uskutoční v I. polroku budúceho roku. Výbor sa stotožnil s návrhom Š. Drahošovej, ktorá navrhla, aby sa pod gesciou SSA urobil súpis (biografický slovník) našich archivárov. V súvislosti s problémami s registratúrnymi poriadkami právnych subjektov sa výbor na návrh M. Kačkovičovej podujal zistiť možnosti vypracovania slovenskej technickej normy o spisovej službe Úradom pre normalizáciu, metrologiu a skúšobníctvo.

Ďalšia časť diskusie bola venovaná vnútornej organizácii SSA. Členovia výboru (M. Kačkovičová, L. Vrtel) podali návrh na vytvorenie sekcií bankových, mediálnych a podnikových archivárov. Výbor s ich návrhmi súhlasil a poveril ich, aby do budúceho zasadania pripravili konkrétne návrhy na zabezpečenie činnosti, organizáciu a pôsobenie odborných sekcií

v rámci SSA pod vedením povereného člena výboru.

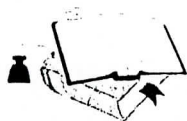
V poslednej časti diskusie sa účastníci venovali nášmu periodiku „Fórum archivárov“, ktoré stále bojuje s nedostatkom príspevkov. Výbor apeluje na členov SSA, aby sa v tejto veci viacej angažovali, pretože je istotne veľa problémov a zároveň aj mnoho podnetných skúseností, s ktorými treba oboznámiť širokú archivársku obec.

Výbor poveril V. Novákovú, vzhľadom k možnosti menších finančných nákladov, zúčastniť sa konferencie v Postupime. Členovia výboru dostali za úlohu zistiť záujem archivárov o účasť na Letnej univerzite.

Na záver zasadnutia výbor prijal uznesenie, ktorým poveril jednotlivých členov plnením úloh, ktoré vyplynuli z programu a diskusie.

Milan Mišovič

Ú v a h a

Ľ ú t o s ť

Keď sa ma oteraz bude niekto pýtať, čo je to ľútosť, už viem ako mu odpoviem.

Poviem, že ľútosť je to, čo prežíva človek, keď mu iní ľudia robia poriadok v „jeho“ ústrednej spisovni, /v jeho písomnostiach, papieroch, záznamoch - v duši/, ako to zažívam v súčasnosti ja.

Samozrejme, že ide aj o to, alebo predovšetkým o to, prečo sa celá vec - nedostatky v ústrednej spisovni - dostala až tak ďaleko, že poriadok a prípravu skartácie musia za neho urobiť iní - odborne zdatnejší, pracovitejší a usilovnejší ľudia.

Je to tak. Môžem, ba musím si sypať popol na hlavu. Nestihol som - neurobil som. A nech mi je, prosím, aspoň na slabú obhajobu /a útechu/, že pri sťahovaní nášho úradu odrazu nebolo v hlavnej budove miesto pre ústrednú spisovňu, že som dostal provízorne priestory niekoľko kilometrov vzdialené od kancelárie môjho pracoviska, a navyše so zlou statikou.

Pracovník hospodárskej správy ma upozornil, aby som nezaťažoval stred miestností, že sa mi môže prevaliť podlaha. A tak študenti - brigádnici mi pri sťahovaní nahádzali materiál /bez ladu a skladu/ popri stenách dvoch miestností.

Potom som niekoľko mesiacov žiadal svojich nadriadených, či by predsa nebolo možné umiestniť mi písomnosti do stabilných a vyhovujúcich priestorov. Po mnohých týždňoch márných prosieb a žiadostí, keď ma kompetentní nadriadení odkazovali jeden na druhého a zas naopak, prišli na kontrolu do mojich priestorov a obviňiac ma, že za celý súčasný stav som zodpovedný ja - prikázali mi zabezpečiť odborné archívárky, aby všetko dali do poriadku. Tak sa aj stalo.

Usilovné archívárky u mňa pracovali niekoľko mesiacov - dnes je úloha vynikajúco splnená. Za to im patrí môj obdiv a vďaka. /Áno, mnohé z úloh, ktoré som chcel a mal urobiť som neurobil/. Ale ľútosť - tá zostáva. - Jur -

OSOBNOSTI

Ján Damborský

/12.8.1880 Kopčany - 19.6.1932 Nitra/

Opäťovne sa vraciam k osobe archívára Jána Damborského /*Forum archivarov*, č.3/1996/. Jeho mnohostranné pôsobenie je známe z viacerých článkov, menej je však známa jeho činnosť ako župného úradníka.

Ján Damborský, pôvodne teológ, po pôsobení na viacerých miestach, od 1.4.1919 bol vymenovaný za archívára Župného úradu v Nitre v IX. platovej triede. Išlo o dočasnú funkciu, do ktorej nastúpil dňa 24.4.1919. Archívársku skúšku zložil s výborným prospechom 17. apríla 1919 ešte v Budapešti. 1.7.1920 mu zvýšili plat, pretože patril medzi úradníkov „ktorí budú prevzati“. O jeho odbornosti a lojalnosti k štátnemu úradu nebolo pochyb. 21.1.1921 bol vládou Čs. republiky vymenovaný za štátneho úradníka VIII. triedy 2. platového stupňa v systemizovanom stave archívárskych úradníkov štátnej správy na Slovensku s

titulom hlavný župný archívár. Prešlo takmer 5 rokov od vzniku republiky a Ján Damborský, v porovnaní s ostatnými úradníkmi, stále nemal úradný prepočet služobných rokov napriek intervenciám na najvyšších miestach v Prahe aj Bratislave. Svoj problém zverejnil aj v Slovenskom denníku zo dňa 24.2.1923, za čo dostal úradné napomenutie, ale so sympatiou župana. S prepočtom rokov z 5.4.1923 prišlo aj platové povýšenie, ale ešte stále nie na patričnej úrovni. Od tohoto roku redigoval župné Úradné noviny. 15.3.1927 žiadal zvýšiť plat za vykonávanie funkcie redaktora, pretože v porovnaní s inými župnými novinami nitrianske boli kvalitnejšie a rozsiahlejšie. Dostával len 1/4 platu košického kolegu. Od 1.1.1928 mu zvýšili honorár. Z postupných povýšení spomenieme povýšenie z 1.1.1928, keď bol preradený do vyššej platovej stupnice s novým úradným titulom - hlavný komisár

archívnej a knihovnej služby. Popri župnej archívárskej práci od školského roku 1919/1920 zanietene, s povolením župana vyučoval na gymnáziu slovenčinu.

Hlavnou náplňou jeho práce bola strosťlivosť o župnú registratúru a archívne dokumenty. K tomuto patrilo aj vyhľadávanie dokumentov k písomným požiadavkám nadriadených. Viedol evidenciu časopisov a novín. Vybavoval spolkovú agendu, t.j. viedol evidenčnú knihu spolkov. Spolky zapisoval podľa poradia ako boli potvrdené ich stanovy, ktoré často vracal na opravu a doplnenie, pretože neboli v súlade s platnými nariadeniami župana. Robil aj hodnoverné odpisy pôvodných stanov, uložených v župnom archíve. Táto činnosť sa spoplatňovala. Prekladal dôležité archívne písomnosti z maďarčiny. Ďalšou činnosťou, v ktorej bol centrálnym referentom, boli matričné záležitosti a to konkrétne zmeny priezvisk. Žiadosti o zmeny boli dosť časté, hlavne v prvých rokoch po vzniku republiky. Tu sa prejavovala jeho precíznosť a záujem o filológiu. Dôkazom je spis, v ktorom navrhuje urobiť zmeny v písaní slovenských a cudzích priezvisk v súvislosti s matričnými zápismi. Viedol jazykové kurzy pre úradníkov. Od 1.1.1923 bol hlavným knihovníkom župnej knižnice,

ktorá mala 12.000 zväzkov. Nakoniec nemožno nespomenúť, že bol členom čs.-maďarskej spisovnej a archívnej reparačnej komisie v Prahe. V súvislosti so zmenami v štátnej správe s platnosťou od 16.2.1928 bol ustanovený na systemizované miesto profesora Čs. reálneho gymnázia Tomáša Červena v Nitre. Prácu v Župnom úrade v Nitre ukončil 31.5.1928.

Z vlastnej iniciatívy od roku 1930 začal v zahraničných archívoch vyhľadávať dokumenty k slovenským dejinám, keď ešte predtým vyhľadával materiály k životopisom a dielam slovenských literátov. Študoval vo Viedni, Budapešti a Ostrihome, odkiaľ prinášal výpisky a fotografie dokumentov. Napriek entuziazmu osud mu nedoprial pokračovať v zberateľskej činnosti. Chorľavý na pľúca predčasne, 52-ročný, umrel v nitrianskej nemocnici. Pochovaný je na cintoríne v Nitre.

Tento článok je len výsekom z jeho bohatej činnosti na teologickom, historickom, pedagogickom a národnom poli. Ako už neraz, znovu ma napadá otázka, nezabúdame viac ako je potrebné aj na osobu archívára Jána Damborského?

Prameň: Z archívnych dokumentov Nitrianskej župy II.

Šarlota Drahošová

VESELÉ VIANOCE
A
ŠŤASTNÝ NOVÝ ROK

*Krásne prežitie Vianočných sviatkov, veľa pohody v
rodinnom kruhu, zdravia, šťastia a požehnaní do nového
roku 1999 všetkým čitateľom*

želá redakcia Fóra archivárov

Vydáva Spoločnosť slovenských archivárov 10 x ročne

Redakčná rada: V. Nováková, L. Vrteľ, J. Hanus, Z. Kollárová, I. Graus,
V. Hrtánková, V. Morišová

Technická úprava: ŠOKA v Šali, J. Benciová

Náklad: 350 ks

Povolilo : MK SR 1472/96